

تفسیر چند اصطلاح نجومی در قرآن - بخش دوم

رام بودی زمین از نظر قرآن و علم

سید عیسیٰ مسترحمی

خداوند تعالی در آیه ۱۵ سوره ملک، به شمریدن برخی نعمت‌های خویش بر بندگان می‌پردازد و خود را کسی معرفی می‌کند که زمین را برای انسان‌ها "ذلول" قرار داد تا بتوانند بر روی آن زندگی کنند، بر پشت آن راه بروند و از رزقی که در آن قرار داده است، استفاده کنند.

آیه

(هوالمذی جعل لکم الارض ذلولاً) (او کسی است که زمین را برای شما قرار داد.)

بحث لغوی

ماده "ذلل" مضاعف است و مصدر آن به دو صورت ذل | خشوع | و ذل | اسانی آمده است. واژه ذلول صفت مشبه است ولی در مورد این که از کدام یک از این دو مصدر ساخته شده است، بین لغویون اختلاف است.

معانی‌ای که در کتب لغت برای این ماده ذکر شده را می‌توان در دو گروه زیر قرار داد:

- ۱- ضعف، سستی و پستی
- ۲- نرم، رام و مطیع بودن

دیدگاه‌های مفسران و دانشمندان

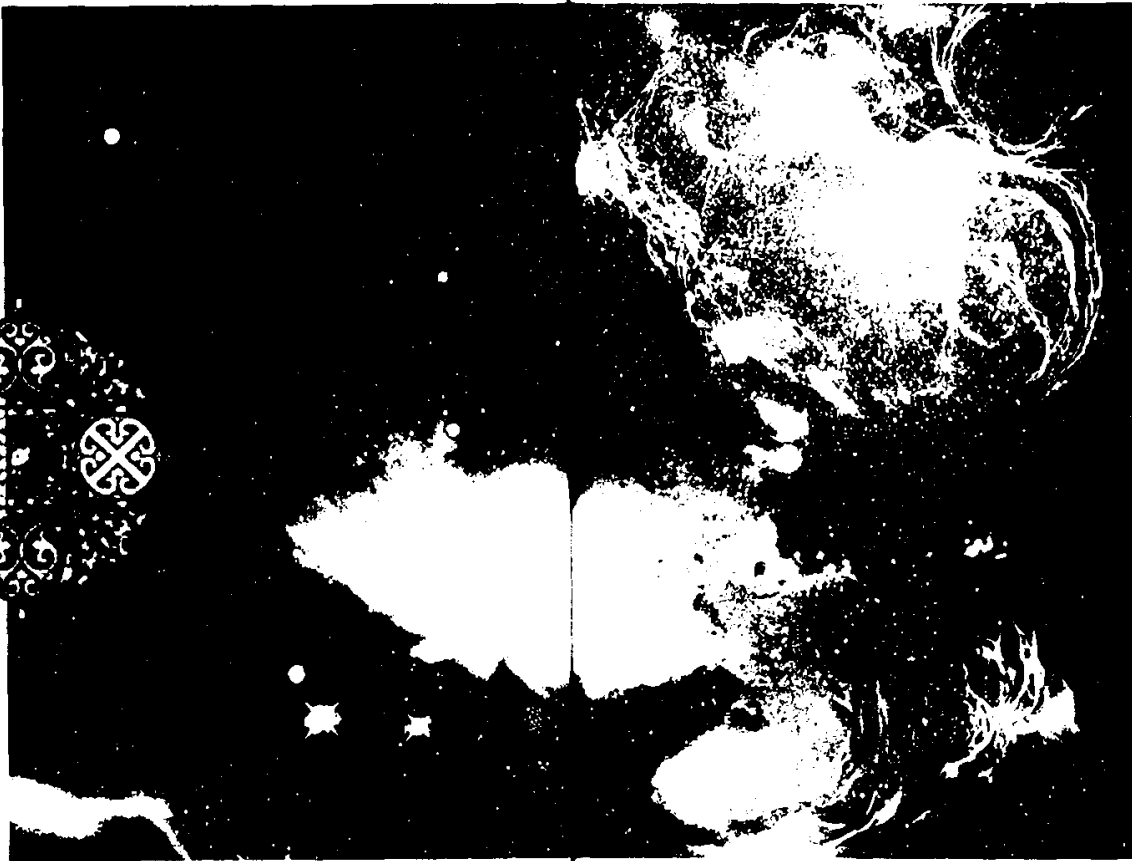
برخی از مفسران و دانشمندان، با توجه به معنای لغوی و کاربردهای واژه "ذلول" در زبان عربی، نکات علمی جالبی را از آیه استفاده کرده‌اند.

(الف) آیت‌الله مصباح یزدی در بیان مراد آیه می‌نویسد: "زمین زیر پای آدمی رام است چون مرکبی راهوار، و از آن می‌توان دریافت که زمین دارای حرکت انتقالی است: زیرا ذلول به معنای شتر یا استر راهوار است پس معنای آیه می‌تواند این باشد که، زمین با آن که حرکت می‌کند، شما را نمی‌آزارد و شما روی آن راحت هستید."

(ب) تفسیر نمونه نیز پس از توضیح واژه ذلول و بیان ارتباط آن با حرکت زمین می‌نویسد: "قرآن بعد از توصیف زمین به ذلول، تعبیر متناكب را می‌آورد: فامشوا فی متناكبها، گویی انسان با بر شانه زمین می‌گذرد و چنان آرام است که می‌تواند تعادل خود را حفظ کند."

(ج) علامه طباطبایی نیز حرکت زمین را از آیه استفاده کرده‌اند و می‌نویسند: "نامیدن زمین به ذلول و تعبیر این که بشر روی شانه‌های آن قرار دارد، اشاره روشنی است به این که زمین یکی از سیارات است و این همان حقیقتی است که علم هیئت و آسمان‌شناسی، بعد از قرن‌ها بحث بدان دست یافته است."

(د) احمد المرسی که از نویسندگان عرب است پس از توضیح پنج نوع حرکت کشف شده برای زمین [انتقالی، وضعی، محوری، همراه با خورشید در مجموعه

می‌داند که قرآن کریم آن را با تعبیر "متکب" (شانه) بیان کرده است. ایشان در تبیین این مفهوم، به منحنی بودن شانه و نیز تشبیه شدن شانه انسان به سر او در زبان عربی استدلال می‌کنند.

بررسی و نقد

در توصیف زمین به ذلول چند نکته قابل توجه است:

۱- استعمال این واژه برای توصیف حیوانی که در راه رفتن بسیار رام هستند و سواره خویش را نمی‌آزارد، مثل "دابه ذلول" و "قرس ذلول"، به خوبی اشاره به حرکت زمین دارد؛ چرا که شباهت مناسب دیگری بین شتر رام و زمین قابل تصویر نیست. این تعبیر در عین حال، به آسایش انسان‌ها و موجودات سوار بر آن نیز اشاره دارد.

۲- تعبیر "لکم" در آیه شریفه، بیانگر این نکته است که زمین نسبت به ما رام و راهور است؛ در حالی که خودش دارای حرکتی بسیار شدید است.

۳- با توجه به بیانات لغت‌شناسانی همچون راغب دربراه این واژه که گفته‌اند: "ذلت الدابه بعد شماس ذلا و هی ذلول" (حیوان رام شد بعد از این که شمس چومش بود)، و نیز توجه به مرکب بودن "جمل" در آیه شریفه، این نکته قابل استفاده است که زمین در دورانی این ویژگی را نداشته است و همچون حیوانی چومش و نوسن، به این سو و آن سو می‌دویده است و با مرور زمان به اذن خداوند تعالی، رام و برای پیدایش حیات بر روی آن آماده شده است.

۴- گرچه ذلول بودن زمین و آرامش و آسایش انسان‌ها بر روی زمین به عوامل متعددی همچون جاذبه و ... بستگی دارد، ولی این که آیه در صدد بیان تک تک این عوامل باشد، بعید به نظر می‌رسد.

۵- استفاده کرویّت زمین از تعبیر "متکب" بسیار بعید و نادرست به نظر می‌رسد، چرا که لازمه آن قبول لوازم بسیار است.

کهکشان، همراه با کهکشان در آسمان آرام بودن زمین را نشانه تسخیر آن برای انسان می‌داند و می‌نویسد: "علی‌رغم این همه دلایل علمی و آیات قرآنی دال بر حرکت زمین، هنوز کسانی همچون ابن‌باز، مفتی سعودی، منکر این حقیقت هستند."

(ه) در نظر دکتر سمیر عبدالحکیم نیز، قرآن، زمینی را که در نظر ما ساکن است همانند حیوانی دارای حرکت می‌داند. البته حرکتی که باعث فرو افتادن راکب آن نمی‌شود. ایشان نشانه رام | ذلول | بودن زمین را جاذبه آن می‌داند که باعث شده بشر و مایحتاج آن را بر روی خود نگه دارد. این نویسنده در ادامه به تفصیل به تشریح فوائد جاذبه زمین می‌پردازد.

(و) از دیگر دانشمندان و نویسندگانی که آیه را اشاره به حرکت انتقالی زمین می‌دانند، سید هبه‌الدین شهرستانی، آیت‌الله صادقی، محمد علی سادات، سرتیپ هیوبی و استاد زمانی قمشهای هستند.

(ز) برخی نویسندگان خواسته‌اند علاوه بر حرکت انتقالی زمین، تغییر زاویه تابش [میل] خورشید که معلول حرکت انتقالی زمین است را نیز از آیه استفاده کنند. با این استدلال که شتر [ذلول] علاوه بر این که در راه رفتن، به سمت جلو حرکت می‌کند، بدنش نیز حرکتی مخصوص به خود را دارد که به سمت راست و چپ متمایل می‌شود. این نویسنده، این حرکت خاص را "حرکت شتری" می‌نامد.

همین نویسنده، ادامه آیه شریفه [فامشوا متناكبها] را دلیل بر کرویّت زمین

این مطلب توسط مؤسسه "قرآن و علم" تهیه شده است. نشانی: قم، خیابان معلم، معلم ۹، جنب هتل یترب، کوچه شهید محمد حسن احمدی، کوی نور، پلاک ۹۱ صندوق پستی: ۴۱۶-۳۷۱۸۵ تلفن: پیامگیر، شماره: ۰۲۵۱-۷۷۲۹۰۰۲ وبسایت: www.quransc.com